

SBL 29

RAGNHILD

613

digt klar bild av Ålands historia, geografi och naturförhållanden, förvaltning och tjänstemannakår samt av öbornas näringar, karaktär och språk.

R fick 1799 transport till provinsialläkartjänsten i Norrtälje. Där fortsatte han sitt författarskap genom att utge en innehållsrik Beskrifning öfver norra delen af Stockholms län (1–2; 1804–05), även den en klassiker bland tidens många hembygds-skildringar. Han sändes 1806 av VA till Danmark och Tyskland för att studera forstvetenskap; särskilt frågan om trädplanteringarna på kalhyggen samt de ekonomiska fördelarna med denna metod att förnya skogen intresserade samtiden. Efter sin resa publicerade R Underdånig berättelse om skogshushållningen i Tyskland (1807), som dock erbjuder föga att ta fasta på.

Efter återflyttning till Finland blev R sekreterare i Finska hushållningssällskapet och adjunkt vid Åbo akademi. Sedan Finland 1809 införlivats i kejsardömet Ryssland utsågs han till referendariesekreterare i ekonomidepartementet i den inhemska finska regeringen, Regeringskonseljen. Han påbörjade också utgivande av Under rättelser från Finska hushållningssällskapet och medverkade med artiklar i Åbo Tidningar.

Under sin tid i Åbo författade R studien Muthmassungen über den Ursprung des finnischen Volks (Antaganden om det finska folkets ursprung; 1809), som blev en föregångare till en betydande litteraturart i Finland under 1800-talet. Han överräckte själv det första exemplaret av detta verk till Alexander I under dennes besök i Åbo. R belönades med uppdraget att utarbeta en statistik över Finland och gjorde i det sammanhanget vidsträckta resor. Med tiden blev han emellertid alltmer sjuklig och tog successivt avsked från sina tjänster 1811–16, en åtgärd som påskyndades av att han mötte anklagelser, att han som sekreterare skulle ha vanskött Finska hushållningssällskapets ekonomi. R bosatte sig 1814 i Norrtälje och levde där som pensionär.

Brev från R i LUB, RA och i UUB (bl a till C P Thunberg).

Tryckta arbeten: De myristicha. [Akad avh, preses C P Thunberg.] Upsaliæ [1788]. 4:o. 10 s. [Pro gradu, tillskr respondens.] – Beskrifning öfver Åland. Åbo 1795. (8), 260 s. – De methodis in medicina. [Akad avh, resp M M Pontin.] Upsaliæ [1802]. 12 s. – Beskrifning öfver norra delen af Stockholms län. D [1]–2. Upsala 1804–05. (7), 248, 286 s. [Nytr:] Beskrifning öfver Roslagen. Norrtälje 1910[–11]. 382 s. [Roslagens Nyheter s å, gratisbil.] – Dissertatio academica sistens hortum Academix Aboensis. P 4–5. Aboæ [1807]. S 65–81. – F W Radloffs Underdåniga berättelse om skogshushållningen i Tyskland (VA, Ekonomiska annaler ..., årg 1, 1807, Sthlm, bd 2 = kvartal 2 ..., juni, s 21–48). – Radloffs Underdåniga berättelse om vallgång och bete i Tyskland (ibid, 4 = kvartal 4 ..., november, s 26–32). – Anmärkingar öfver de i tidningarne n:o 92, 93, 95 införda statistiska tabeller (Åbo tidning, 1808: n:o 102, s [2] f, o 1809: 3, s [1] f). – Muthmassungen über den Ursprung des finnischen Volks. Åbo 1809. 15 s. – Om boskapspest (Åbo tidning, 1810: n:o 28–31 [enl uppg]). – Om vaccination i Finland (Åbo allmänna tidning, 1813: 88, s [1] f, 89, s [1] f, o 127, s [3]).

Källor o lit: G Cygnaeus, K finska hushålln:sällsk 1797–1897 (1897); M Kerkkonen, F V R (Kansallinen elämäkerrasto, 4, 1932); S Lindroth, VA:s hist 1739–1818, 2 (1967); G Sahlin, Författarrollens förändring o det litterära systemet 1770–1795 (1989); SLH 1:2 o 1:5; SMoK

Kari Tarkiainen

Rafael, pseudonym för *Fahlstedt, Amalia*, bd 15, s 52.

Ragnhild, lokalhelgon. Sannolikt historisk person som bör ha levat i slutet av 1000- eller början av 1100-talet.

R:s minne är knutet till kyrkan i Södertälje, som hon skall ha grundat, och där hon vördades som helgon. Hennes kult fick aldrig någon plats i de officiella stiftsliturgierna, men under senare delen av 1400-talet blev hon föremål för ökat intresse inom såväl kyrklig som världslig historieskrivning. Inga källor som omtalar R kan med säkerhet sägas vara äldre än från denna tid.

R:s grav fanns i Södertälje kyrka. Troligen under 1400- eller 1500-talet försågs graven med den av Elias Palmiskiöld efter "gamble anteckningar" återgivna inskriptionen Hic Sepulta est S. Ragnilla, Suecorum, Norve: Regina. Medan även andra

RAGNHILD
Kalkmålning i Enångers kyrka, Gavl
Foto I Andersson, ATA

källor omtalar R som sv drottning är uppgiften om R som norsk drottning unik för denna gravinskrift. Graven var inte bevarad under 1600-talets senare del, möjligen förstördes den vid ärkebiskop Abraham Angermannus' visitation 1596. Trots detta, och trots kyrkans brand 1650, omtalas vid olika tillfällen mellan 1667–86 och 1830 ben som sägs härröra från R.

Ett epitafium över R har bevarats i en kortare och en längre variant i avskrift från 1400-talet, jämte en kommentar av avskrivaren. Epitafiet omtalar R som sv drottning, dock utan att ange hennes gemål. Hon nämns även som pilgrim till Rom och Jerusalem, och som skyddshelgon, "patro-

na", för Täljeborna. I den längre varianten sägs hon ha grundat Tälje (Södertälje) kyrka. Rörande hennes härkomst ges där upplysningen om att hon var "Halsteni filia", dotter till Halsten.

I det kommenterande partiet anger avskrivaren att R var gift med konung Inge d ä (bd 19). I Lilla rimkrönikan och i en handskrift av Prosakrönikan (1457) uppges hon i stället ha varit Inge d y:s (bd 19) gemål. Inget av dessa alternativ låter sig förenas med uppgiften om R som dotter till Halsten, åtminstone inte om man, som avskrivaren själv, utgår ifrån att det är konung Halsten (bd 18) som åsyftas. Uppgiften om R som hustru till Inge d y har hos Ericus Olai och Olaus Petri kombinerats med en i en 1300-talskälla mötande uppgift om Erik den heliges (bd 14) hustru Kristinas härstamning från Inge d y, för att göra R till Kristinas mor. Via Johannes Magnus har denna uppfattning vunnit betydande spridning i litteraturen. Den strider emellertid mot uppgifter om Kristinas härstamning som möter i källor av äldre datum (bd 21, s 570). I en längd över donatorer till Vreta kloster från omkr 1170 omtalas en R – mor till konung Kol och således änka efter jarlen Johan Sverkersson – som inträtt i klostret. Det har föreslagits att denna R skulle vara identisk med helgonet (Linderholm), något som dock är svårt att förena med uppgiften om R som dotter till Halsten.

Ragnhildsminnet i Södertälje fick ett nytt uppsving i och med publiceringen av Johannes Vastovius *Vitis aquilonia* 1623, vilket ledde till att stadens sigill omtolkades såsom föreställande R. Södertälje kyrka, möjligen tidigare en Olofskyrka (Olofsson), kom senast under denna tid att erhålla benämningen S:ta Ragnhilds kyrka. I Söderköping möter benämningen S:ta Ragnhilds källa 1642. Namnet torde ha föranletts av det medeltida "Ragnhildadiket", möjligen med *Vitis aquilonia* som avlägsen inspirationskälla. I övrigt har den ingenting med den medeltida Ragnhildskulten att skaffa.

Medeltida bildframställningar återger R som krönt pilgrim; 1400-talsmålningar av R finns i Enångers, Börje och Viksta kyrkor.

Källor o litt: Fragm ms lat 326 o Palmiskiölds saml, vol 286, UUB. Fh 6 (J Peringskiöld, Monumenta per Sudermanniam), f 176, KB. J Linderholm, Sverkersättens östgötska godsinnhav (otr uppsats vid kursen Medeltidens samhälle o kultur i Vadstenabygdens spegel 1986).

N Ahnlund, Vreta klostets äldsta donatorer (HT 1945), s 324; H Alm, Drott R o hennes gravskrift i Tälje (Sörmlandsbygden 1931); dens, Södertälje stads sigill under 400 år (Vår bygd 1933); B Broberg o M Hasselmo, Söderköping (1978); Ericus Olai, Chronica regni Gothorum, ed E Heuman o J Öberg (1993), s 63, 69; H Gillingstam, Ett nytt bidr till kunskapen om Vreta klostets äldsta hist (HT 1948); Johannes Magnus, Historia ... de omnibus Gothorum Sveonumque regibus (1554), s 587 f; M Lindgren, En k pilgrim (Ico 1977:3–4); T Lundén, Sankta R av Tälje (Credo 1944), s 184–189; dens, Sveriges missionärer, helgon o kyrkogrundare (1983), s 279–289; O Odenius, rec av T Lundén, Sv helgon (Fornv 1973), s 61 f; Olaus Petri, En svensk croneka, ed J Sahlgren (1917), s 51; S I Olofsson, Medeltiden o nya tiden till 1860 (Södertälje stads hist, 1, 1968), s 141 ff; Rannsakingar efter antikviteter, 2 (1969), s 91; Småstycken på forn svenska, 1, ed G E Klemming (1868–81), s 234 f; Sv medeltidens rimkrönikor, 1, ed G E Klemming (SFSS 17, 1865), s 226; J Vastovius, Vitis aquilonia, ed E Benzelius (1708), s 60 f samt annotationes, s 47 f, 80.

Anders Fröjmark

Ragnvald, sv kung, sannolikt på 1120-talet.

R är känd genom den äldre västgötalagens kungakronika, som daterats till 1240-talet. Där uppges att han var kung mellan Inge d y (bd 19) och Sverker d ä, var djärv ("baldær") och högmodig ("huxstor"), utan gisslan red till "Karlæpitt" och blev dödad för att han därmed förolämpat västgötarna.

En 1400-talsavskrift har "Karlæby" i stället för "Karlæpitt", vilket sammanställts med att såväl lagmansting som häradsting åtminstone på 1400-talet kan beläggas ha hållits i Karleby sn nära Falköping. Enligt en annan 1400-talsuppgift (D 4) dödades R i "Gaasamosa", vilket ortnamn, nu Gåsamosen, förekommer på flera håll i Vadsbo och Valle härad i Västergötland; nära Karleby ligger Gårmosen i Åsle sn, Vartofta härad; det fornisländska ordet "pyttr" betyder pöl (jfr Beckman 1914).

I marginalen har med betydligt yngre handstil vid R:s namn i kungakronikan tillagts tillnamnet "knaphöfda", troligen efter något av 1400-talsverken Prosaiska krö-

nikan, Lilla rimkrönikan eller Ericus Olai (bd 14). Ordet har använts om ett dryckeskärl av ett manshuvuds storlek (Söderwall; Brate) och har i föreliggande fall ansetts betyda "rundhuvad" (Stenius; NE).

Om R:s ursprung uppges i en isländsk uppräknings av sv kungar från 1300-talets början att han var son till en Olof "näskonung", vilket sammanställts (Bolin 1931) med att en genom flera handskrifter känd sv kungalängd från 1200-talets senare hälft nämner en Näskonung bland kungar mellan Inge d y:s far Halsten och dennes bror Inge d ä; jfr bd 28, s 238 f. Uppgiften att R var son till Olof "näskonung" har emellertid ansetts vara så sen och obestyrkt att den uppfattats som värdelös, varför R:s val till kung förmodats kunna förklaras med att han skulle vara identisk med Inge d ä:s i övrigt okände men hos både isländska skribenter och Saxo nämnde son med samma namn (Schück). Detta har dock betecknats som enbart en namnkombination (Bolin 1952).

Saxo nämner ej R:s namn men uppger att svearna, sedan götarna valt den danske kungasonen Magnus Nilsson (bd 24) till kung, valde en annan kung, som götarna dödade; Magnus Nilsson förekommer dock ej i västgötalagens kungakronika. Den av Saxo ej med namn nämnde kungen torde ha varit R, vars verksamhet i så fall kan dateras av att Magnus Nilsson stupade 1134 och av att R:s företrädare Inge d y:s företrädare eller medregent Filip (bd 16) enligt isländsk uppgift dog 1118.

R:s på Johan III:s tid tillkomna gravkor i Vreta kloster vittnar om förväxling med den Ragnvald som var bror till Magnus Henriksson (bd 24) och kan beläggas ha donerat till detta kloster (Ahnlund).

Källor o litt: D 4, f 204v, KB.

N Ahnlund, Vreta klostets äldsta donatorer (HT 1945), s 326; B Beckman, Matts Kättilmundsson o hans tid, 1–2 (1953–54); N Beckman, Studier till Västgötalagarnas hist (ANF 28, 1912), s 145 o 147; dens, Ur vår äldsta bok (1912), s 34 f; dens, Randanteckn:ar om västgötska ortnamn (Namn o bygd 1914), s 38 ff; S Bolin, Om Nordens äldsta hist:forskn (1931), s 162, 180, 183 f, 190 o 193; dens, Ragnvald Knaphövde (Sv uppslagsbok, 23, 1952); Catalogus regum Sveciæ ab Olavo Skötkonung ad Ericum Läspe (SRS 1:1, 1818), s 11; Chronologiska anteckn:ar rör tilldragelserna i Sverige, Danmark o de tillgränsande riken från år